

УДК 342.7

DOI 10.32755/sjlaw.2025.01.057

Марущак Н. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права юридичного факультету,

Пенітенціарна академія України, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-9636-6274;

Запрудська С. С.,

студентка 127 навчальної групи,

Пенітенціарна академія України, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0009-0000-9668-9292

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті здійснено аналіз забезпечення прав і свобод громадян України та їх правових обмежень в умовах воєнного стану. Наголошено, що такі обмеження мають бути тимчасовими, пропорційними та відповідати міжнародним стандартам. У статті розкрито низку сучасних правових викликів, серед яких виділено правову невизначеність. Акцентовано увагу на проблемі недостатнього моніторингу дотримання прав людини в умовах війни.

Ключові слова: *забезпечення прав і свобод громадян, воєнний стан, міжнародні стандарти прав людини, обмеження прав в умовах воєнного стану, правові виклики.*

Постановка проблеми. Проблема забезпечення прав і свобод громадян в умовах воєнного стану є однією з ключових у сучасному правовому та суспільному дискурсах України. З моменту здобуття незалежності Україна постійно стикалася з викликами, що ставили під загрозу дотримання прав людини. Ці виклики посилилися у 2014 році після анексії Криму та початку збройної агресії на сході України, а також досягли свого піку під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році.

Воєнний стан, введений для забезпечення національної безпеки, супроводжується численними обмеженнями прав громадян, серед яких свобода пересування, недоторканність власності, свобода вираження поглядів, право на страйк та інші. Такі обмеження, хоча й обґрунтовані необхідністю протидії загрозам, викликають питання щодо їх пропорційності та відповідності міжнародним стандартам. Особлива тривога пов'язана

з недостатнім моніторингом за дотриманням прав людини, що створює ризики зловживань з боку державних органів та силових структур.

Одним із головних викликів є правова невизначеність, пов'язана зі швидкими змінами законодавства в умовах війни. Така ситуація ускладнює адаптацію громадян до нових правових реалій, створює ризики для підприємницької діяльності та обмежує доступ до правосуддя. Додатково на функціонування правової системи негативно впливають перевантаженість судів, неефективність механізмів компенсації за вилучене майно, а також недостатнє забезпечення правового захисту внутрішньо переміщених осіб.

Корупційні ризики є ще однією значною проблемою. У період воєнного стану виникають численні випадки зловживань ресурсами, зокрема у сфері державних закупівель для оборони, що підривають довіру до державних інституцій. Приклади нецільового використання бюджетних коштів та неналежного виконання функцій органами влади демонструють потребу в посиленні прозорості та підзвітності державних органів.

Соціальні виклики стосуються гуманітарної кризи, викликані масовим переміщенням населення, руйнуванням інфраструктури та втратою робочих місць. Це порушує базові соціальні стандарти, такі як право на житло, працю, освіту та соціальне забезпечення. Нестача ресурсів для відновлення інфраструктури та недостатнє інформування громадян про їхні права ще більше ускладнюють ситуацію.

Актуальність дослідження підкреслюється необхідністю вдосконалення національної правової системи для адаптації до сучасних викликів, зокрема розроблення механізмів, які забезпечують баланс між безпековими потребами держави та дотриманням прав людини. Крім того, важливим є залучення міжнародних правових механізмів та врахування найкращих практик для подолання наявних недоліків і викликів у сфері захисту прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми захисту прав людини в Україні після повномасштабного вторгнення Російської Федерації показує, що значна увага приділяється по-

рушенням прав людини в умовах збройного конфлікту, діяльності міжнародних організацій, а також удосконаленню правових механізмів для захисту громадян. У працях таких авторів, як І. Гончаренко, О. Іваненко та В. Кравченко детально розглядаються питання доступу до правосуддя, забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб і вплив війни на соціально-економічні права громадян.

Метою цієї статті є проведення теоретико-правового аналізу ситуації з правами людини в Україні після повномасштабного вторгнення Російської Федерації, визначення основних правових викликів, з якими стикаються громадяни в умовах воєнного стану, перспектив захисту їхніх прав у таких умовах, необхідності інтеграції міжнародних правових стандартів у національне законодавство та адаптації наявних механізмів до нових викликів.

Науково-теоретичним підґрунтям для дослідження цієї проблеми стали основоположні міжнародні акти у сфері прав людини, зокрема Загальна декларація прав людини, а також праці вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджують питання захисту прав громадян у надзвичайних умовах. Оскільки цілі Загальної декларації ще не були повною мірою досягнуті, вона зберігає свою актуальність і потребує подальшого науково-теоретичного переосмислення, а також здійснення практичних заходів, спрямованих на ефективізацію її положень у сучасних умовах збройного конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення прав і свобод громадян завжди було викликом для Української держави, і від часу набуття незалежності Україна постійно стикалася з численними загрозами, які впливали на права людини та основи державного ладу. Історія правового захисту громадян показує, що ці загрози походили та походять не лише ззовні, а й ізсередини: недостатньо чіткі реакції держави на нові виклики та недосконалість правової системи. Аналіз цієї проблеми має важливе значення для розуміння ситуації щодо захисту прав людини в Україні, оцінювання поточного стану прав людини та розроблення стратегій подальшого розвитку суспільства.

У перші роки незалежності Україна стикнулася з проблемами, пов'язаними з трансформацією політичної системи, становленням ринкової економіки та закріпленням національної ідентичності. Брак чіткої державної політики, спрямованої на захист суверенітету і прав громадян, призвів до низки ситуацій, коли національна безпека, а відтак і безпека громадян, опинилися під загрозою. Зокрема, це стосувалося випадків корупції, політичного тиску на судову систему, обмеженого контролю над правоохоронними органами, що іноді призводило до порушень прав людини в межах самої України.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну є складною та багатогранною проблемою, яка має серйозні наслідки для українського суспільства та міжнародного співтовариства. Сутність цього вторгнення полягає в агресивних діях РФ, спрямованих на порушення територіальної цілісності та суверенітету України. Початок воєнної агресії РФ пов'язаний з анексією Криму 2014 року, коли Російська Федерація незаконно анексувала український півострів, порушуючи міжнародне право та основні принципи державного правопорядку. Це вторгнення мало важкі наслідки для України: на сході розпочалася збройна агресія, де були проголошені так звані «донецька» та «луганська народні республіки», які отримали військову підтримку з боку Росії. Конфлікт призвів до людських жертв, руйнування міст та інфраструктури, а також масового переміщення населення, що створило гуманітарну кризу.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 2022 року значно ускладнило ситуацію із захистом прав людини. Крім фізичної безпеки громадян, під загрозою опинилися їхні базові права і свободи, що потребувало невідкладної реакції з боку міжнародної спільноти та органів державної влади [1, с. 424].

Україна імплементувала низку міжнародних договорів, які закріплюють права людини та спрямовані на їх захист навіть в умовах надзвичайного чи воєнного стану. Одним із основоположних документів, який закріплює права людини на міжнародному рівні, є Загальна декларація прав людини (1948), що була першим кроком до створення глобальної системи захисту прав. А також стала основою для формування сучасного правового

порядку в Україні, адже багато її положень втілено в Конституції України. Це підтверджує прагнення Української держави прийняти та закріпити міжнародні стандарти у сфері захисту прав і свобод людини. Наприклад, стаття 1 Декларації, яка проголошує, що «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах», відтворена у статті 21 Конституції України, що також гарантує рівність гідності та прав усіх людей. Положення статті 3 Декларації, де йдеться про «право кожної людини на життя, свободу та особисту недоторканність», закріплені у статтях 27 і 29 Конституції України, у яких передбачається право на життя та особисту свободу, а також недоторканність особи. Стаття 5 Декларації забороняє « катування, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання », що повністю відтворюється у статті 28 Конституції України. Положення статті 7 Декларації, що встановлює принцип рівності перед законом, втілено у статті 24 Конституції України, яка гарантує рівність громадян незалежно від їхнього походження, статі, релігійних переконань та інших ознак. Право на захист особистого і сімейного життя, недоторканність житла і таємницю кореспонденції, закріплене у статті 12 Декларації, відтворено у статтях 30, 31 і 32 Конституції України [2, с. 42].

На основі Загальної декларації прав людини були укладені Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (МПГПП) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП), які Україна ратифікувала 1973 року як частина колишнього СРСР, а після здобуття незалежності підтвердила їхню дію. Ці пакти встановлюють широкий спектр прав, зокрема право на життя (стаття 6 МПГПП), заборону катувань (стаття 7 МПГПП), а також права на участь у культурному житті, освіту та працю (статті 13–15 МПЕСКП) [3, с. 110–111]. Конституція України втілила ці права у статтях, що гарантують право на життя (стаття 27), свободу думки і слова (стаття 34), право на освіту (стаття 53) та інші основні соціальні права [4, с. 105].

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ратифікована Україною 1997 року, стала важливим кроком у закріпленні міжнародних стандартів

у національній правовій системі. З моменту ратифікації Конвенція набула статусу частини українського законодавства і забезпечує захист основоположних прав, таких як право на справедливий судовий розгляд (стаття 6), свободу вираження поглядів (стаття 10) і недоторканність особистого та сімейного життя (стаття 8). Ці положення мають свої аналоги у статтях Конституції України (статті 21–68), які гарантують права і свободи громадян, а також створюють правову основу для звернень до Європейського суду з прав людини у разі порушення цих прав на національному рівні [5, с. 311–312].

Крім того, ратифікація Україною Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання у 1987 році була спрямована на повне викорінення практики катувань і жорстокого поводження. Відповідно, Конституція України відображає ці стандарти у статті 28, яка прямо забороняє катування, а також будь-яке поводження, що є нелюдським або таким, що принижує гідність. Інтеграція цих положень у національне законодавство свідчить про відданість України захисту прав людини відповідно до міжнародних зобов'язань, підвищуючи стандарти захисту прав і свобод громадян та закладаючи основи для їх надійного захисту в умовах сучасних викликів [6, с. 37–39].

У статті 64 Конституції України зазначено, що конституційні права і свободи людини та громадянина можуть бути обмежені лише в умовах воєнного або надзвичайного стану і лише в межах, передбачених Основним Законом держави. Водночас такі обмеження мають бути тимчасовими й чітко визначеними за строком дії, що відповідає вимогам міжнародного права. Важливо, що зазначені обмеження не повинні суперечити міжнародним стандартам прав людини, а також забезпечувати баланс між безпекою та свободою.

Згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан був введений через збройну агресію проти України та загрозу національній безпеці і територіальній цілісності держави. В умовах воєнного стану органи державної влади та військово командування отримали розширені повноваження для забезпечення оборони та захисту держави, що стосується тимча-

сового обмеження певних прав і свобод громадян, визначених у спеціальних нормативно-правових актах.

Попри ці обмеження Конституція України гарантує, що деякі права не можуть бути обмежені навіть у період воєнного стану. Це право на життя, право на повагу до гідності, право на особисту недоторканність, право на доступ до правосуддя, право на захист від катувань та нелюдського поводження, а також право на правову допомогу. Згідно з міжнародними стандартами прав людини такі обмеження мають бути пропорційними ситуації і відповідати вимогам міжнародного права.

Під час воєнного стану вже введено обмеження таких прав громадян:

1. Право на свободу пересування (ст. 33 Конституції України) – введено обмеження на свободу пересування, зокрема заборону на виїзд з країни або обмеження на переміщення по території України, що здійснюється для забезпечення безпеки та стабільності в умовах війни.

2. Право на недоторканність власності (ст. 41 Конституції України) – держава вилучає майно для потреб оборони, включно з транспортними засобами, спорудами, технікою та іншими об'єктами.

3. Право на страйк (ст. 44 Конституції України) – на час воєнного стану введено заборону на проведення страйків, оскільки вони можуть негативно вплинути на національну безпеку та обороноздатність держави. Проте в Україні, де домінує державна власність, страйки з політичних мотивів неминучі.

4. Право на свободу слова (ст. 34 Конституції України) – свобода вираження поглядів була обмежена в інтересах національної безпеки, щоб уникнути поширення ворожої пропаганди чи дезінформації.

5. Право на приватність (ст. 32 Конституції України) – тимчасово обмежено право на недоторканність особистого життя, що охоплює заходи з контролю за особистими і сімейними даними, а також обмеження приватного спілкування.

6. Право на вільний вибір місця проживання (ст. 33 Конституції України) – в умовах воєнного стану здійснюється приму-

сове переміщення громадян до безпечніших територій або для організації оборони [7, с. 223–227].

Одним із головних правових викликів під час воєнного стану є відсутність належного виконання законів, що виникає через перенавантаження органів державної влади та військових структур. В умовах надзвичайної ситуації, коли існує необхідність термінових дій для забезпечення безпеки, ці органи часто не справляються з виконанням усіх обов'язків, що призводить до правових прогалин і порушень.

Зокрема, в умовах воєнного стану часто виникають випадки корупції, коли контроль над ресурсами, такими як вилучення майна або використання державного бюджету, може призвести до зловживань. Наприклад, стаття 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» дозволяє вилучати майно для потреб оборони, що може бути використано не за призначенням або з порушенням прав громадян. Проблеми виникають також з тим, що система компенсацій за вилучене майно, передбачена статтею 23 цього самого закону, не завжди ефективно працює, а процес відшкодування часто затягується або не здійснюється.

Ще одним наочним прикладом зловживань в умовах воєнного стану є ситуація з розкраданням бюджетних коштів на закупівлі для Збройних Сил України. Колишнім заступнику міністра оборони та керівнику Департаменту державних закупівель Міноборони було повідомлено про підозру в розтраті майже мільярда гривень. Підозри стосуються закупівлі 50 тисяч бронежилетів, які не відповідали встановленим вимогам та не могли бути використані в бойових умовах.

Закупівля здійснювалася в компанії-нерезидента, кінцевими бенефіціарними власниками якої є громадяни Росії. Товари, що не відповідали стандартам, спричинили збитки на суму 948 млн гривень. Цей випадок є прикладом того, як термінові закупівлі в умовах війни можуть призвести до нецільового використання ресурсів, а також до корупційних схем, що підривають ефективність воєнних зусиль і завдають значних фінансових втрат державі [8].

Крім зазначених викликів, існують й інші суттєві проблеми, з якими стикається правова система України в умовах воєнного стану.

Однією з них є недостатня правова освіта та поінформованість громадян щодо їхніх прав та обмежень у цей період. В умовах воєнного стану багато людей не мають чіткого уявлення про свої права, що може призвести до їх порушення або недостатньої захищеності. Уряд та органи місцевої влади мають обов'язок інформувати громадян про зміни в законодавстві, але через обмежені ресурси та надзвичайну ситуацію такі заходи можуть бути недостатніми.

Також варто відзначити відсутність ефективного моніторингу за виконанням прав і свобод громадян, що призводить до зловживань з боку органів влади та силових структур. Під час воєнного стану часто виникає проблема забезпечення належного контролю за діями правоохоронних органів, що можуть призводити до неправомірних наслідків, таких як незаконні арешти, порушення прав на свободу пересування чи навіть насильство з боку державних органів.

Не менш важливим є непередбачуваність та зміни в правовому середовищі, що можуть відбуватися дуже швидко під впливом змін в умовах війни. Законодавчі акти, що запроваджують на період воєнного стану, можуть змінюватися без попередження, що ускладнює адаптацію громадян до нових вимог та обмежень. Це створює правову невизначеність і ризик для підприємців, які працюють в умовах високої нестабільності.

Висновки. Отже, Україна імплементувала основні міжнародні документи, що стосуються прав людини, у своє законодавство. А саме: Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Європейську конвенцію з прав людини та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Ці документи є важливою частиною правової системи України і забезпечують основу захисту прав і свобод громадян, а також визначають стандарти, яким повинна відповідати державна політика у цій сфері.

Проте в умовах воєнного стану деякі права людини можуть бути обмежені відповідно до Конституції України та Закону

України «Про правовий режим воєнного стану». Це стосується, зокрема, обмежень на свободу пересування, на свободу вираження поглядів, а також на право на страйк. Однак основоположні права, такі як право на життя, право на повагу до гідності, право на особисту недоторканність, право на доступ до правосуддя, не можуть бути обмежені навіть у таких умовах. Вони мають гарантуватися державою, що є важливою складовою забезпечення верховенства права в Україні.

Попри це в умовах воєнного стану існують численні правові виклики, серед яких основними є такі: непередбачуваність правових змін та ускладнення виконання законів через перенавантаження органів державної влади та військових структур, корупція та зловживання владою, недостатнє інформування громадян щодо їхніх прав в умовах воєнного стану. Усе це спричиняє правову невизначеність, ускладнює адміністрування важливих державних функцій та завдає непоправної шкоди особі, державі, інтересам громадян. Зважаючи на всі ці фактори, Україна потребує вдосконалення механізмів забезпечення прав людини в умовах воєнного стану для збереження балансу між безпекою держави та правами громадян.

Список використаних джерел

1. Наливайко О. І. Виклики та перспективи захисту прав людини в Україні після повномасштабного вторгнення РФ: теоретико-правовий аналіз. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 7 (25). С. 424–433. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7\(25\)-424-433](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7(25)-424-433) (дата звернення: 20.12.2024).

2. Кириченко В. М., Соколенко Ю. Імплементція положень загальної декларації прав людини до Конституції України. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 2. С. 39–45. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/30723> (дата звернення: 20.12.2024).

3. Чуб А. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. *Правозахисний рух: історія і сучасність* : матеріали X Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. С. 109–111. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/9371> (дата звернення: 20.12.2024).

4. Федорова А. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права як складова універсальної системи захисту прав лю-

дини. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. № 96. Ч. I. С. 104–109. URL: [file:///C:/Users/user/Desktop/apmv_2011_96\(1\)_17.pdf](file:///C:/Users/user/Desktop/apmv_2011_96(1)_17.pdf) (дата звернення: 20.12.2024).

5. Льченко І. М. Імплементация Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентного права Європейського суду з прав людини: міжнародно-правовий аналіз практики держав. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Вип. 15. С. 311–318. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2009_15_42 (дата звернення: 20.12.2024).

6. Хавронюк М. І., Гацелюк В. О. Законодавство України проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Науково-практичний коментар. Київ : ВАІТЕ, 2014. 320 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/1/1/368926.pdf> (дата звернення: 20.12.2024).

7. Фігель Ю. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 2. С. 222–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_2_24 (дата звернення: 20.12.2024).

8. Експосадовцям Міноборони повідомлено про нові підозри за фактом розтрати ще майже мільярда гривень на закупівлях бронежилетів. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/eksposadovcyam-minoboroni-povidomleno-pro-novi-pidozri-za-faktom-roztrati-shhe-maize-milyarda-griven-na-zakupivlyah-broneziletiv> (дата звернення: 20.12.2024).

Marushchak N.,

PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Theory and History of State and Law,
Constitutional Law Faculty of Law,
Penitentiary Academy of Ukraine,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9636-6274;

Zaprudska S.,

Student of the 127th academic group,
Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0009-0000-9668-9292

PROBLEMS OF PROTECTING THE RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS IN UKRAINE UNDER MARTIAL STATE

This article analyzes the provision of rights and freedoms of Ukrainian citizens under martial law. The full-scale invasion by the Russian Federation in 2022 com-

plicated the human rights situation. Martial law led to restrictions on freedom of movement, strikes, and other civil rights necessary to preserve democratic values.

The article emphasizes the importance of international human rights standards for shaping Ukraine's national legislation. The article identifies several contemporary legal challenges, including legal uncertainty arising from rapid legislative changes, overburdening of state authorities, military structures, and the justice system. The problem of insufficient monitoring of human rights compliance during wartime, which often leads to abuses by law enforcement agencies and other state structures, is highlighted.

Particular attention is paid to corruption risks associated with resource utilization during wartime, exemplified by wasteful expenditure of budget funds and misuse of property.

The issue of insufficient public awareness about their rights under martial law is also highlighted, which contributes to rights violations and weakens their protection. Insufficient awareness often results in people not understanding their rights in the context of martial law restrictions, such as limitations on freedom of movement or property seizures. The need to intensify state policy to clarify legislative changes, especially those related to rights restrictions and guarantees that remain inviolable even during wartime, is noted.

Ways to improve mechanisms for protecting citizens' rights and increasing the effectiveness of implementing legal norms during emergency periods are proposed.

Key words: *ensuring rights and freedoms of citizens, martial law, international human rights standards, restrictions on rights under martial law.*

References

1. Nalyvaiko, O. I. (2024), "Challenges and prospects of human rights protection in Ukraine after the full-scale invasion of Russia: theoretical and legal analysis", *Current Issues in Modern Science*, No. 7 (25), pp. 424–433, available at: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7\(25\)-424-433](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7(25)-424-433) (accessed 20.12.2024).

2. Kyrychenko, V. M. and Sokolenko, Y. (2018), "Implementation of the provisions of the Universal Declaration of Human Rights into the Constitution of Ukraine", *Constitutional and Legal Academic Studies*, No. 2, pp. 39–45, available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/30723> (accessed 20.12.2024).

3. Chub, A. (2017), "The International Covenant on Civil and Political Rights", *Human Rights Movement: History and Modernity*: materials of the 10th All-Ukrainian Student Scientific-Practical Conference, PNUK, Poltava, pp. 109–111, available at: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/9371> (accessed 20.12.2024).

4. Fedorova, A. (2011), "The International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights as a component of the universal system of human rights protection", *Actual Problems of International Relations*, No. 96,

Vol. 1, pp. 104–109, available at: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/741/697> (accessed 20.12.2024).

5. Ilchenko, I. M. (2009), "Implementation of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the precedent law of the European Court of Human Rights: International-legal analysis of state practices", *Scientific Bulletin of the Diplomatic Academy of Ukraine*, Iss. 15, pp. 311–318, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2009_15_42 (accessed 20.12.2024).

6. Khavroniuk, M. I., and Hatselyuk, V. O. (2014), Legislation of Ukraine against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment and punishment. Scientific-Practical Commentary, VAITE, Kyiv, 320 p., available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/1/1/368926.pdf> (accessed 20.12.2024).

7. Figel, Y. O. (2015), "Limitation of human rights under martial law", *Scientific Bulletin of Lviv Academy of Commerce. Series: Legal*, Iss. 2, pp. 222–230, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_2_24 (accessed 20.12.2024).

8. Prosecutor General's Office (2024), Former Ministry of Defense officials are suspected of embezzling nearly one billion hryvnias on bulletproof vest procurements, available at: <https://gp.gov.ua/ua/posts/eksposadovcyaminoboroni-povidomleno-pro-novi-pidozri-za-faktom-roztrati-shhe-maize-milyarda-griven-na-zakupivlyax-broneziletiv> (accessed 20.12.2024).